

คำนำ

คู่มือฉบับนี้ จัดทำขึ้นจากการจัดกิจกรรมการจัดการความรู้ของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙ เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้บริหาร บุคลากร และนักศึกษาอาสาช่วยปฏิบัติงาน ในการนำชมแหล่งเรียนรู้ สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาบุคลากรของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม สามารถให้บริการความรู้ให้กับผู้เข้ามาเยี่ยมชมสถาบันล้านนา ได้รับความประทับใจในการบริการด้วยสำนักศิลปะและวัฒนธรรมนั้น เป็นหน่วยงานสนับสนุนการศึกษา มีพันธกิจในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมให้กับนักศึกษา อาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนบุคคลทั่วไป โดยจัดกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนพันธกิจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบุคลากรที่มีหน้าที่วิทยากรนำชมแหล่งเรียนรู้ นั้น มีจำนวนน้อย และมีภารกิจในการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรมด้วย

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม จึงเห็นควรจะมีการสร้างวิทยากรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงาน ให้เป็นวิทยากรนำชมได้ เพื่อที่จะสามารถให้บริการผู้มาเยี่ยมชมได้อย่างเต็มที่ และสร้างความประทับใจในการให้บริการของแหล่งเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนานักศึกษาที่อาสาช่วยในการเป็นวิทยากรเพื่อฝึกประสบการณ์ให้กับนักศึกษาอีกด้วย

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
เทคนิคการนำชม	๑
สถาบันล้านนาศึกษา	
บริเวณชั้น ๑	๓
บริเวณชั้น ๒	๔
กลุ่มชาติพันธุ์ในล้านนา	๔
- กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ/เลอเวีอะ/ละเวีอะ	๔
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน	๕
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน/ไทเขิน	๕
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทยอง	๕
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ	๖
- กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่	๗
ห้องประชุมเอื้องสายม่านพระอินทร์	๘
ห้องประชุมเล็ก และห้องฝึกอบรมศิลปะและวัฒนธรรม	๙
ห้องอักษรไท	๙
ห้องภาษาอากรณ์	๙
บริเวณชั้น ๓ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน	๑๐
เครื่องเงิน	๑๑
เครื่องเขิน	๑๒
แพทย์แผนไทยล้านนาหรือที่เรียกกันว่า “หมอเมือง”	๑๒
ห้องเกียรติคุณ	๑๕
บริเวณชั้น ๔ พุทธศาสน์	๑๖
องค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสน์และเครื่องสักการะล้านนา	๑๖
ประเพณีความเชื่อของชาวล้านนา ที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้า (พระพุทธรเจ้า)	๑๙
ผู้จัดทำ	๒๒

ความสามารถในการพูดเพื่อการนำเสนอ การพูดหรือการใช้ศิลปะในการพูดเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับงานการเป็นมัคคุเทศก์ มัคคุเทศก์ต้องสามารถค้น ศิลปะในการพูดของตนออกมาใช้ให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในเวลาอันจำกัดและเหมาะสม ในสภาวะสิ่งแวดล้อมของ นักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมความต้องการที่แตกต่าง หรือในสถานการณ์ที่อาจคาดเดาอะไรล่วงหน้า ไม่ได้ มัคคุเทศก์ก็ต้อง พร้อมเสมอที่จะต้องพูดอธิบายให้นักท่องเที่ยวได้ เข้าใจเมื่อถึงเวลา (สมบัติ กาญจนกิจ, ๒๕๔๔) ดังจะกล่าวต่อไปนี้

- ๑) ใช้น้ำเสียงที่ชัดเจน แจ่มใส นุ่มนวลชวนฟัง สีสันท่าทางเป็นมิตรได้ยินทั่วถึง
- ๒) มีจังหวะและลีลาในการพูดสอดเสียงให้พอเหมาะ ไม่ช้าหรือเร็วเกินไป จะช่วยให้ภาษาชัดเจน เข้าใจง่ายขึ้น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้พูดและซักถามบ้าง
- ๓) ควรคำนึงถึงระดับและประเภทของผู้ฟังด้วยว่าควรใช้คำพูด กิริยาท่าทางอย่างไรจึงจะเหมาะสม
- ๔) มีวิธีการพูดให้นักท่องเที่ยวเกิดความตื่นตัวพร้อมรับฟังข้อมูล และแนวปฏิบัติร่วมกันของหมู่คณะ เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างเรียบร้อย
- ๕) มักคุเทศก์ควรใช้ภาษาอย่างถูกต้อง ควรลำดับความคิดก่อนออกมาเป็นคำพูดที่ดี เข้าใจง่าย
- ๖) ควรระมัดระวังถึงคำพูด สุ่มเสียง อักษร ความหมาย และจังหวะจะโคน ควรสังเกตเวลาว่าเวลาใด เหมาะสมที่จะพูด จะพูดอย่างไรและพูดเรื่องอะไร
- ๗) คอยสังเกตผู้ฟังเสมอว่าเขาสนใจหรือต้องการจะฟังมากน้อยเพียงใด และปรับการพูดให้ตรงกับ ความสนใจของผู้ฟังตลอดเวลา
- ๘) ควรพูดด้วยน้ำเสียงที่เหมาะสมมีการเน้นคำและพูดซ้ำในบางจุดที่สำคัญ เช่น เวลानัดแนะขึ้นรถ เวลานัดรับประทานอาหาร พูดให้ชัดถ้อยชัดคำ
- ๙) ระมัดระวังการใช้ถ้อยคำสองแง่สามง่าม คำหยาบคาย
- ๑๐) มีวิธีการที่จะอธิบายเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างน่าสนใจน่าติดตาม และรู้จักวิธีสร้างความเพลิดเพลินแก่ นักท่องเที่ยวด้วย

- ๑) พูดยึดแสดงถึงความมั่งง่าย เช่น รับรองทัวร์ทริปปี้ได้โปรแกรมแถมเพียบแน่นอน ผมยืนยันว่าทุกท่าน จะได้ เห็นพระอาทิตย์ตกดินเต็มดวงแน่นอน เป็นต้น
- ๒) สรุบบแบบมั่งง่ายหรือสรุปง่ายเกินไป เช่น ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทุกท่านสามารถอ่านได้ที่แหล่ง ท่องเที่ยวแต่ละจุดข้างในได้ เลยครับ
- ๓) กล่าวโทษนั้นโทษนี้ บอกปิดความผิดให้สิ่งอื่นหรือผู้อื่นตลอด เช่น ขออภัยครับรถมารับผมช้า ผมก็ เลยมารับทุกท่านช้าตามไปด้วย (ทั้ง ๆ ที่คนช้าคือตัวมั่งค์คุณเอง)
- ๔) พุดขัดแย้งในตัวเองถึงเลใจไม่แน่นอน เดียวจะเอาอย่างนั้นเดียวจะเอาอย่างนี้ ควรพุดแต่สิ่งที่รู้แล้ว ชัดเจนเท่านั้น

[illegible]

๕) พูดเรียกร้องความสงสารเพื่อหวังได้บางสิ่งจากนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งไม่ควรทำ เช่น เนื่องจากทริปนี้ผู้ จัดขาดทุนอย่างมากขอความเห็นใจทุกท่านได้กรุณาช่วยเหลือจ่ายค่าตอบแทนให้เป็นพิเศษด้วย แต่ถ้าพูดเพื่อให้ เขาให้อภัย ในสิ่งที่มักคุเทศก์ทำพลาดไปก็ไม่เป็นไร

๖) พูดสมมติในเรื่องที่ไม่มีความหมาย หรือเรื่องไร้สาระ ควบคุมการพูดของตนเองไม่ได้

๗) พูดเรื่องละเอียดอ่อนที่เป็นความเชื่อความรู้สึกความนับถือส่วนตัว

๘) พูดประชดประชัน แดกดันเพราะอารมณ์โกรธ เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำอย่างยิ่ง ควรมีขันตรู้จักระงับอารมณ์ โกรธให้ได้

๙) พูดแบบผัดวันประกันพรุ่ง พูดแบบขอไปที แล้วก็ไม่รับผิดชอบคำพูด เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจที่สุด นักท่องเที่ยวจะขาดความเชื่อถือในทันที สิ่งไหนที่นักท่องเที่ยวเอ่ยปากก็ควรอำนวยความสะดวกให้เขาทันที หรือถ้าทำไม่ได้ ในทันทีก็ควรให้ เหตุผลอันสมควรและรีบกลับไปทำตามความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไว

๑๐) พูดจาแบบลู่หน้าปะจุมก ตีตนเสมอท่านไม่ให้ เกียรตินักท่องเที่ยว ฯลฯ เป็นสิ่งไม่ควรทำ ต้องสำนึก เสมอว่าตนมาเป็นผู้ให้บริการ

๓. ข้อควรระวังและควรปฏิบัติในการพูด

๑) ไม่ควรพูดเรื่องหนักๆ จริงจังประเภทขอขาดขาดตาย เพราะนักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยวอย่างสบาย ใจ คงไม่เป็นที่ถูกใจนักหากเขาต้องมารับฟังเรื่องหนัก ๆ เครียด ๆ

๒) ควรแบ่งให้ทีมงานหรือนักท่องเที่ยวได้พูดด้วยจึงจะเป็นการสนทนาที่ดี

๓) อย่าแย่งประเด็นในตอนเริ่มสนทนาควรคล้อยตามก่อนแล้วค่อยให้ เหตุผลที่แตกต่างอย่างนุ่มนวล

๔) ไม่ควรเปลี่ยนเรื่องคุยกะทันหัน เพราะนักท่องเที่ยวจะปรับความคิดจนมองไม่ทัน

๕) ในวงสนทนาอย่าเป็นผู้พูดอย่างเดียว ควรเป็นผู้ฟังหรือเปิดโอกาสให้แขกได้ถามบ้าง

๖) ช่วยกันระงับทิศทางของเรื่องที่กำลังสนทนา ไม่ให้ออกนอกเรื่องบ่อยเพราะจะสรุปประเด็นไม่ลง

๗) อย่ายืนยันยืนยันกรานเหตุผลที่เลื่อนลอยหรือรับปากว่าต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะถ้าทำไม่ได้จะมีปัญหา

๘) ไม่คุยเพื่อลดค่าหรือย่ำยีผู้อื่นเป็นอันขาด เพราะจะทำให้ เกิดความขัดแย้ง ทะเลาะเบาะแว้งกัน (เจริญ สวาสติพันธ์, ๒๕๓๙)

๙) ไม่ควรพูดเล่นมากไปจนลูกทัวร์แยกแยะไม่ออกว่าเรื่องในเรื่องจริงเรื่องไหนเรื่องเล่น

๑๐) คำพูด หรือคำถามที่อาจทำให้เกิดความคิดเห็นต่าง หรือสร้างความ คับข้องใจต่อกันก็ควร ยกเว้น เช่น ท่านคิดว่าพระแก้วมรกตเป็นของชาติใด หรือ ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่ท่องเที่ยวที่เจดีย์ ชเวดากองนั้นมาจากการเผาเอาทองจากกรุง ศรีอยุธยาของเราไป

สถาบันล้านนาศึกษา

เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับล้านนา โดยมุ่งเน้นให้ ความรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนาใน ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน อาทิ ภาษาและ วรรณกรรมล้านนา ศิลปหัตถกรรม ดนตรี และนาฏศิลป์พื้นล้านนา แพทย์แผนไทยล้านนา หรือที่เรียกกันว่า หมอเมือง และองค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและเครื่องสักการะแบบล้านนา ห้องเกียรติคุณ โดยเปิด ให้บริการในทุกวันทำการ ยกเว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์ ระหว่างเวลา ๘.๓๐ – ๑๖.๓๐ น. ทั้งนี้อาคารแห่งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานนามอาคารและเสด็จพระราชดำเนินมาทรง ประกอบพิธีเปิดอาคารเทพรัตนราชสุดา ในวันจันทร์ที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑

สถาบันล้านนาศึกษา (Lanna Studies) ประกอบด้วย

เรือนอนุสารสุนทร

เรือนอนุสารสุนทรเป็นสถาปัตยกรรมเรือนล้านนาที่สร้างตาม แบบของเรือนคำเที่ยง ซึ่งตระกูลชุติมา และตระกูลนิมมานเหมินท์ ได้สร้างเรือนกาแลหลังนี้ขึ้น เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับ เรือนโบราณล้านนา และการจัดแสดงวิถีชีวิตล้านนา

อาคารเทพรัตนราชสุดา

อาคารจัดแสดงองค์ความรู้และกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมล้านนาอันเป็นมรดกล้ำค่า เป็นอาคาร ทรงสถาปัตยกรรมล้านนาประยุกต์ ขนาด ๔ ชั้น มีพื้นที่ใช้สอย ๑,๙๕๐ ตารางเมตร ประกอบไปด้วย นิทรรศการหลัก ดังนี้

บริเวณชั้น ๑

❖ ห้องศูนย์ข้อมูลภูมิปัญญาล้านนา และ ศูนย์โอบอุ้มการเรียนรู้ ศูนย์สำหรับค้นคว้า ข้อมูลองค์ความรู้ ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ผลงานการวิจัยของนักศึกษา อาจารย์ และนักวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยสามารถสืบค้นผ่านระบบการสืบค้นทางเว็บไซต์ ก่อน เข้ามาศึกษาในศูนย์ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับเอกสาร โอบอุ้ม ปัทมา ที่ศูนย์โอบอุ้มการเรียนรู้ได้จัดเก็บแล้วอีกด้วย

❖ ห้องครัวและห้องฝึกอบรม เป็นห้องฝึกอบรมอาหารไทย อาหารล้านนา ขนมไทย ขนม ล้านนา

❖ ห้องสำนักงาน เป็นห้องสำนักงานของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งให้บริการข้อมูล รับจอง ห้องประชุม และจัดกิจกรรมอื่น ๆ

บริเวณชั้น ๒

กลุ่มชาติพันธุ์ในล้านนา^๒

❖ กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ/เลอเวือะ/ละเวือะ

ลัวะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ตำนานเมืองทางเหนือกล่าวถึงมากที่สุดในฐานะเป็นชนกลุ่มดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในแหลมอินโดจีนจนถึงลุ่มแม่น้ำคง (สาละวิน) และแม่น้ำจีนในเชียงตุง ตำนานจามเทวีวงศ์กล่าวถึงลัวะที่อาศัยอยู่ในล้านนาและดำรงตนตามวิถีธรรมชาติในเมืองเชียงใหม่ **ชาวลัวะอาศัยอยู่บริเวณเชิงดอยสุเทพและเวียงเจ็ดลินผู้ปกครองคนสุดท้ายชื่อ ขุนหลวงวิลังคะ**

กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ/เลอเวือะ/ละเวือะ เป็นกลุ่มที่อาศัยบริเวณภาคเหนือของไทย โดยเฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่ ชาติพันธุ์ลัวะ นับถือผี ศาสนาพุทธ และคริสต์ ทั้ง ๒ นิกาย โดยลัวะเชื่อว่าตนเองนั้นมีผีเยอะกว่าคนเมือง ในสมัยยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมืองนั้น **ลัวะได้เก็บผีและมัดปากถุงไว้ แลกใส่หลังมา** ผู้หญิงลัวะ จะนิยมสวมสร้อยลูกปัดสีส้ม แดง เหลือง สวมเสื้อสีดำหรือขาว ใส่ต่างหูเงิน ทรงระฆัง หรือ งาช้าง นุ่งผ้าซิ่นสีดำ แลบสีแดงหรือชมพู หญิงสูงอายุนิยมสูบก้องยาสูบ ฝ่ายชายนิยมสวมเสื้อสีขาว วิถีชีวิตของชาวลัวะเรียบง่าย มีการทำเกษตรภายในครัวเรือน ส่วนใหญ่ปลูกไ้ตะโกละ (ผักกาด) อาหารจานเด็ด คือ ซบืออก (คล้ายลาบ) **ชาติพันธุ์ลัวะเป็นชาติพันธุ์สำคัญ มีการอ้างอิงว่า เป็นคนดั้งเดิมของจังหวัดเชียงใหม่** เนื่องจากมีลักษณะของเรื่องเล่า หรือเงินตราคล้องจองกัน แต่หลังจากไฟไหม้ครั้งใหญ่ จึงได้อพยพสู่ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน **ภาษาลัวะจะมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน**

ห้องแสดงของลัวะ เป็นการจัดแสดงวิถีชีวิตของคนลัวะ บ้านของคนลัวะ จะมีห้องเดียว ซึ่งเป็นทั้งห้องนอน ห้องครัว ซึ่งจะทำให้อากาศอบอุ่น บริเวณเตาจะแสดงถึงวิธีการต้มเหล้า **หมู่บ้านจะมีเสาสะก้า คือ เสาใจบ้าน คล้ายๆ กับเสาหลักเมือง** เวลาไปทำนา จะต้องมีการไหว้ โดยจะต้องมีเงิน เหล้า และไก่ มีพิธีเลี้ยงผีไฟ ผีไร่ ผีฝาย ผีเขา และผีป่า

❖ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน

คนไทยวนหรือไตโยน มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองโยนกเชียงแสนเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๙ พญามังรายได้สถาปนาเมือง “**นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่**” เป็นราชธานีกลุ่มคนไทยวนหรือคนไตได้กระจายอยู่ในภูมิภาคที่เรียกว่าอาณาจักรล้านนา **ไทยวน หรือ ไทยล้านนา หรือ โยนก เป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนามาเป็นเวลานาน มักเรียกตนเองว่า คนเมือง** ชาวไทยวนอาศัยอยู่ในเขต จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง น่าน และแพร่ รู้จักในนามไทยล้านนามีภาษาพูดใกล้เคียงกับ พวกไทลื้อ และไทเขินปัจจุบันชาวไทยวนรับอิทธิพลของไทยภาคกลาง

^๒ ข้อมูล นายอภิรักษ์ ตาเสน นักวิชาการศึกษา ศูนย์โบราณศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ชาวไทยวนมีภาษาพูดภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์ของตน อักษรของชาวไทยวนมีใช้มาเป็นเวลานานแล้ว เรือนของชาวไทยวนนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะเรียกว่า เรือนเชียงแสนหรือเรือนกาแล กล่าวคือจะมีไม้ไขว้อยู่บนหลังคาเหนือจั่ว เรือนส่วนบนจะผายออก ที่เรียกว่า เรือน อกโตเอดาคอด

ในส่วนจัดแสดง ได้แสดงถึง พิธีสืบชะตา พิธีสืบชะตาเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวล้านนาที่เชื่อกันว่าเป็นการต่ออายุหรือต่อชีวิตของบ้านเมืองหรือของคนให้ยืนยาว มีความสุข ความเจริญ ตลอดจนเป็นการขจัดภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะบังเกิดขึ้นให้แคล้วคลาดปลอดภัย และประเพณีตั้งธรรมหลวง หมายถึงการฟังพระธรรมเทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้มาประสูติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมา มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์

❖ กลุ่มชาติพันธุ์ไทจีน/ไทเขิน

ไทจีน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า และภาคเหนือของประเทศไทย ชาวไทจีน หรือไทยเรียกว่า ไทเขิน เป็นพลเมืองหลักของเมืองเชียงตุง ที่เข้ามาแทนที่ชนพื้นเมืองที่ตั้งรกรากอยู่ก่อนหน้าคือชาวละว้า จากแต่เดิมไทเขินเข้าไปอยู่ปะปนก่อนหน้านั้น ที่มาของคำว่า “จีน” สันนิษฐานว่าตั้งชื่อตามแม่น้ำจีน ซึ่งไหลผ่านเมืองเชียงตุง จากตะวันตกขึ้นไปทางเหนือแล้วไหลลงใต้แยกจากแม่น้ำสายอื่น จึงเรียกแม่น้ำนั้นว่า “จีน” ด้วยเหตุนี้พลเมืองที่อาศัยอยู่ตามสองฝั่งน้ำจึงเรียกตนเองว่า “จีน” หรือ “ไตจีน” ภาษาไทเขิน มีความคล้ายและใกล้เคียงกับภาษาไทยองและไทลื้อมาก ทั้งยังคล้ายกับภาษาไทยวนต่างเพียงแค่สำเนียง และการลงท้ายคำ ซึ่งชาวเขินแบบได้เป็นสามกลุ่ม คือ จีนก่อ จีนแด่ และจีนหาว ยกตัวอย่าง ละซังก่อแต่ บะซังก่อหาว (อะสังก๊อณะ-จอมทอง / อะหยังก๊อณะ-เวียงเชียงใหม่) ชาวไทจีนมีความเชื่อเรื่องผีเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ แม้หลังการรับศาสนาแล้วความเชื่อดังกล่าวก็ยังคงอยู่

นอกจากนี้ยังนับถือกบและนาคเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์ ดังปรากฏในพิธีบ้นกบ เรียกฝนในช่วงสงกรานต์ และแห่กบ ซึ่งตรงกับส่วนจัดแสดงที่แสดงถึงประเพณีสงกรานต์

❖ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยอง

ชาวไทยอง หรือ ชาวเมืองยอง ใช้เรียกกลุ่มคนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณเมืองยอง และกระจายอยู่ในด้านตะวันออกของรัฐฉาน ประเทศพม่า เขตสิบสองพันนา ในมณฑลยูนนานของจีน ภายหลังได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ เชียงราย และน่าน ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ภายใต้กุศโลบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของ พระเจ้าบรมราชาธิบดีกาวิละ แห่งราชวงศ์ทิพย์จักราธิวงศ์ เพื่อรื้อฟื้นอาณาจักรล้านนา ภายหลังการยึดครองของพม่าสิ้นสุดลง

จากตำนาน ชาวเมืองยองนั้น ได้อพยพมาจาก เมืองเชียงรุ่งและเมืองอื่นๆ ในสิบสองปันนา ซึ่งเป็น คนไทลื้อ และได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งใหญ่ในเมือง ลำพูน และเชียงใหม่ ในศตวรรษที่ ๑๔ ด้วยสาเหตุของ สงคราม เจ้าเมืองยองพร้อมด้วยบุตรภรรยา น้องทั้ง ๔ ญาติพี่น้อง ขุนนาง พระสงฆ์และไพร่พลจากเมืองยอง จำนวน ๒๐,๐๐๐ คน เข้ามาแผ้วถางเมืองลำพูนที่ร้างอยู่ ตั้งบ้านเรือนตามลุ่มน้ำแม่ทา น้ำแม่ปิง ผู้คนทั่วไปในแถบ

นั้นจึงเรียกคนที่มาจากเมืองยองว่า ชาวไทยอง ประเพณีของชาวไทยอง เป็นประเพณีฮ้องขวัญ ประเพณี สงเคราะห์ และพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย

ส่วนจัดแสดง เป็นการแสดงถึงพิธีทำบุญเสาะใจบ้าน หรือ เสาะหลักเมือง และภาพวาด ด้านหลังเป็นภาพวาดพระธาตุห่อ เมืองหลวง สิบสองปันนา แต่พระธาตุที่สำคัญของไทลื้อเมืองยอง ก็คือ พระธาตุศรีใจ เมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา

❖ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทยอีกกลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณภาคเหนือของ ประเทศไทยอีกกลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือของภูมิลาน ภาคตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน และภาคเหนือของลาว ชาวไทลื้อในสิบสองพันนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิด กับไทยวนล้านนาในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ชาวไทลื้อจากสิบสองพันนาได้ถูกกวาดต้อนลงมาอยู่ใน ล้านนาจำนวนมาก ชาวไทลื้อนับถือศาสนาพุทธและปฏิบัติตามจารีตประเพณีทางพุทธศาสนา

เดิมชาวไทลื้อ มีถิ่นที่อยู่บริเวณ เมืองลือหลวง ต่อมาได้เคลื่อนย้ายลงมาอยู่บริเวณเมือง หนองแสง หรือที่เรียกว่าคูนหมิงในปัจจุบัน แล้วย้ายลงมาสู่ลุ่มน้ำโขง สิบสองปันนาปัจจุบัน ประมาณศตวรรษ ที่ ๑๒ จึงเกิดมีวีรบุรุษชาวไทลื้อชื่อ เจ้าเจื่องหาญ ได้รวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ในสิบสองปันนา ปัจจุบันตั้ง เป็นอาณาจักรแจลื้อ (เซอลี่) โดยได้ตั้งศูนย์อำนาจการปกครองเอาไว้ที่หอคำเชียงรุ่ง นาน ๗๔๐ ปี ต่อมาถึง สมัยเจ้าอินเมืองครองราชย์ ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๕๗๙ -๑๕๘๓ (พ.ศ. ๒๑๒๒-๒๑๒๖) ได้แบ่งเขตการปกครอง เป็นสิบสองหัวเมือง แต่ละหัวเมืองให้มีที่พำนัก ๑,๐๐๐ ไร่ (เชื้อพันธุ์ข้าว) ต่อมาหนึ่งที่/หนึ่งหัวเมือง จึงเป็นที่มาจนถึงปัจจุบันเมืองสิบสองปันนาได้แบ่งเขตการปกครองเอาไว้ในอดีตดังนี้ ชาวไทลื้ออาศัยอยู่ สองฝั่งแม่น้ำโขง คือ ด้านตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำ มีเมืองต่างๆ ดังนี้ ภาษาไทลื้อ ได้กล่าวไว้ว่า หัวเมืองตะวันตก หกเมืองตะวันออก รวมเจียงฮั่ง (เชียงรุ่ง) เป็น ๑๒ ปันนา และทั้ง ๑๒ ปันนานั้น ประกอบด้วยเมืองใหญ่น้อยต่าง ๆ เช่น

ฝั่งตะวันตก : เมืองแซ่ เมืองหลวง เมืองหุน เมืองฮาย และเมืองมาง

ฝั่งตะวันออก : เมืองล้า เมืองฮิง เมืองพง เมืองงาด เมืองอุเหนือและเมืองเชียงทอง

การขยายตัวของชาวไทลื้อสมัยเจ้าอินเมืองได้เข้าตีเมืองแถน เชียงตุง เชียงแสน และล้านช้าง กอบกู้บ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น พร้อมทั้งหัวเมืองไทลื้อเป็นสิบสองเขต เรียกว่า สิบสองปันนา และในยุคนี้ได้มี การอพยพชาวไทลื้อบางส่วนเพื่อไปตั้งบ้านเรือนปกครองหัวเมืองประเทศราชเหล่านั้น จึงทำให้เกิด การกระจายตัวของชาวไทลื้อ ในลุ่มน้ำโขงตอนกลาง (ภูมิลานปัจจุบัน) อันประกอบด้วย เมืองยู้ เมืองยอง เมืองหลวง เมืองเชียงแขง เมืองเชียงลาบ เมืองเลน เมืองพะยาก เมืองไฮ เมืองโก และเมืองเชียงทอง (ล้านช้าง) เมืองแถน (เดียนเบียนฟู) ซึ่งบางเมืองในแถบนี้เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวไทลื้ออยู่แล้ว เช่น อาณาจักรเชียงแขง

ซึ่งประกอบด้วย เมืองเชียงแขง เมืองยู้ เมืองหลวย เมืองเชียงกก เมืองเชียงลาบ เมืองกลาง เมืองลอง เมืองอาน เมืองพูเลา เมืองเชียงดาว เมืองสิง เป็นต้น

ชาวไทลื้อ มักใช้สัญลักษณ์ นกยูง ซึ่งจะเห็นปรากฏในลวดลายบนผ้า และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ และมักจะมีการทำตุ้งผ้า ส่วนใหญ่เป็นลวดลายช้างร้อย ม้าร้อย วัว ควาย ซึ่งมาจากเรื่องพระเวสสันดร ตอนไถ่ตัวกัณหา-ชาลี

❖ กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

ชาติพันธุ์ไทใหญ่ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานดั้งเดิม อยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง เคยไปถึงลุ่มน้ำสาละวิน อิระวดี และพหุมบุตร เอกลักษณ์ของตระกูลชาติพันธุ์ไทใหญ่ คือ มีระบบการปลูกบ้านสร้างเรือนที่ซับซ้อนกว่าไทน้อย โดยบ้านมักจะมีการกันห้องแบ่งระดับยกหลังคาที่สลับซับซ้อนกว่า นอกจากนี้ในสถาปัตยกรรมชั้นสูง มักจะมีการประดับตกแต่งมากกว่า วัดของชาวไทใหญ่มีลักษณะแตกต่าง คือ ญักกับวิหารอยู่ด้วยกัน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลนี้ ได้แก่ พวกไทใหญ่ (ไทใหญ่เรียกตัวเองว่าไตหรือไตหลวง (ไทหลวง) ส่วนคำว่าไทใหญ่นั้นเป็นชื่อในภาษาไทยเท่านั้น ไม่ใช่ชื่อที่เขาเรียกตัวเอง

ชาวไทใหญ่ในจีนมักจะเรียกตนเองว่า ไทใหญ่เหนือ ด้วยอยู่ทางเหนือของแม่น้ำคงคา (สาขาของแม่น้ำสาละวิน) และจะเรียกชาวไทใหญ่ในพม่า ว่าเป็นไทใหญ่ใต้ เพราะอยู่ใต้แม่น้ำคง การแต่งกายของไทใหญ่ใต้ไม่นิยมโพกผ้า ในขณะที่ชาวไทใหญ่เหนือโพกผ้าด้วยสีขาวหรือสีดำ หรือใช้หมวกทรงกระบอกสีดำ ชาวไทใหญ่เมืองมว จะถูกเรียกว่าเป็นชาวไทใหญ่มว มีปฐมกษัตริย์ชื่อว่า ขุนโล และมีวีรกษัตริย์ชื่อว่า เจ้าเสือชวนฟ้า

ชาวไทใหญ่ส่วนมากทั้งในประเทศพม่า อินเดีย จีน และไทย นับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่เป็นพม่า มีวัฒนธรรมที่ชัดเจน จะเห็นได้จากศิลปะการแสดง ฟ้อนก้าลาย (ฟ้อนเจิง) ฟ้อนนกกิงกะหล่า โดยในสมัยโบราณเชื่อว่า ผู้ที่แสดงเป็นนกกิงกะหล่า จะต้องบริสุทธิ์ ถือศีล ๘ นอกจากนี้ยังมีภาษาไทใหญ่ที่ใช้เรียกทางศาสนา เช่น

- จองพารา คือ ปราสาทพระ
- ตะลา คือ พระธรรม
- สังขะ คือ พระสงฆ์
- ตำซอน คือ ตุ้ง

ชาวไทใหญ่ได้เข้ามาอาศัยทำไร่ปลูกพืชตามฤดูกาล เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้แล้วก็เดินทางกลับเข้าไปในดินแดนรัฐฉานดั้งเดิม ทำเช่นนี้จวบจนราว พ.ศ. ๒๔๙๓ จึงอพยพมาปักหลักตั้งถิ่นฐานที่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบอาชีพด้วยการปลูกพืช ทำไร่ ทำนา และในปีพ.ศ. ๒๓๙๓ เมืองเชียงใหม่ได้ส่งเจ้าแก้วเมืองมาให้มาจับช้างป่าและนำไปฝึกสอนเพื่อนำไปใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมาได้รวบรวมชาวไทใหญ่ที่ยังอยู่กระจัดกระจายให้มาอาศัยอยู่รวมกันในพื้นที่ตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนปัจจุบัน จากระยะเวลาอันนานร่อยกว่าปีที่ผ่านมา ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ยังดำรงชีวิตอยู่ โดยยึดเอาวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนความเชื่อและวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่าง “ไทใหญ่” ตลอดมาและขณะเดียวกันก็ยังคงมีความผูกพันฉันท์พี่น้องกับชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในรัฐฉานของประเทศพม่า มีการติดต่อค้าขาย ไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกันตลอดมาแม้ว่าในบางครั้งจะเกิดเหตุการณ์ไม่สงบทางการเมืองบ้าง ก็ยังคงมีการติดต่อกันอยู่

เสมอ เดิมชาวไทใหญ่ได้อาศัยในรัฐฉานประเทศพม่าและบางส่วนได้อพยพอาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อีกกลุ่มหนึ่งลงไปตามน้ำ “คง” หรือแม่น้ำสาละวินและได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ ๒ ฝั่งแม่น้ำอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศพม่าในแถบรัฐฉานโดยได้สร้างวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาใหม่มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกับศิลปวัฒนธรรมพม่า แต่ก็แตกต่างไปจากวัฒนธรรมอื่นๆ โดยเฉพาะในภาคเหนือของประเทศไทยที่มีศิลปวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบล้านนา นอกจากนั้นบทบาทของพ่อค้าวัวต่างชาวไทใหญ่ ก็มีส่วนอย่างมากต่อความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างรัฐไทใหญ่และล้านนาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙-๒๐

ห้องประชุมเอื้องสายม่านพระอินทร์

สำหรับผู้เข้าร่วมประชุม ไม่เกิน ๔๐ ที่นั่ง มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ทั้ง ไมโครโฟน เครื่องเสียง มอนิเตอร์ โปรเจคเตอร์ และคอมพิวเตอร์

ห้องประชุมเล็ก และห้องฝึกอบรมศิลปะและวัฒนธรรม

โดยส่วนใหญ่จะจัดการฝึกอบรมการเขียนอักษรล้านนา ไม่เกิน ๑๕ ที่นั่ง โดยสามารถจัดโต๊ะนั่งให้เป็นแบบห้องเรียน และแบบโต๊ะกลม สามารถประชุมและทำงานเป็นกลุ่มได้

ห้องอักษรไท^๓

ห้องอักษรไท จัดแสดงคัมภีร์ใบลาน พับสา สมุดข่อย จารึกและเอกสารอื่นๆ ที่บันทึกด้วยอักษรตระกูลไท ซึ่งได้แก่ อักษรธรรมล้านนา ไทลื้อ ไทซิ่น ไทใหญ่ ไทเหนือลาว ขอม และไทย รวมถึงอักษรฝักขามและไทยนิเทศที่ใช้ในล้านนาด้วย นอกจากนี้ยังจัดแสดงวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจารใบลานและเขียนพับสา หีบธรรมที่ใช้เก็บคัมภีร์ใบลานรูปแบบต่าง ๆ ภาพวิหารและหอไตรล้านนา ตารางแสดงตัวอย่างอักษรตระกูลไท ตลอดถึงจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงภาพเจดีย์และภิกษุจารใบลาน (จำลองแบบมาจากหีบธรรม วัดพระธาตุช้างค้ำ อ.เมือง จ.น่าน ด้วยเทคนิคการฉลุลายทองบนพื้นสีแดง) เพื่อให้ผู้เยี่ยมชมได้เข้าใจถึงวัฒนธรรมการบันทึกอักษรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในพื้นที่ต่าง ๆ

ห้องภูษาอาภรณ์

ห้องจัดแสดงผ้านุ่งของคนเมือง ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งแสดงทั้งผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และผ้าโบราณ และยังได้รับการอนุรักษ์ผ้าและหนังสือประวัติชีวิตและผลงานของแม่ครูแสงดา บัณสิทธิ์ ศิลปินแห่งชาติ ปี ๒๕๒๙ สาขาทัศนศิลป์ (การทอผ้า) นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงวิธีการทอผ้า กี่ทอผ้า และอุปกรณ์ในการปั่นฝ้าย

^๓ ข้อมูลจาก นายดิเรก อินจันทร์ นักวิชาการศึกษา ศูนย์ใบลานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผ้าขึ้น^๔ ส่วนประกอบขึ้นแบบไทยวน ผ้าขึ้นส่วนมาก มีโครงสร้างคล้ายกัน คือ ประกอบด้วย ๓ ส่วนหลัก ได้แก่

หัวขึ้น เป็นส่วนบนสุดของขึ้น ไม่นิยมทอลวดลาย บางแห่งใช้ผ้าขาวเย็บเป็นหัวขึ้น และเหน็บปกไว้ มองไม่เห็นจากภายนอก

ตัวขึ้น เป็นส่วนหลักของขึ้น อาจมีการทอลวดลาย บ้างเล็กน้อยในลักษณะของลวดลายที่กลมกลืน ไม่ใช่ลายเด่น มักเป็นสีเดียวตลอด

ตีนขึ้น เป็นส่วนสุดของขึ้น ในบางท้องถิ่นนิยมทอลวดลายเป็นพิเศษ สำหรับตีนขึ้นโดยเฉพาะ แคบข้าง กว้างข้าง เช่น ขึ้นตีนจก ขณะที่ขึ้นของชาวอีสาน จะใส่ตีนขึ้นแคบ ๆ

ชาวล้านนาที่เรียกผ้าขึ้นสำหรับผู้หญิงว่า "ขึ้น" เช่นกัน สำหรับผ้าขึ้นที่ใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น ในพิธีกรรม ในงานทำบุญที่วัด จะต่อตีนขึ้นด้วยผ้าทอพิเศษด้วยเทคนิคการ “จก” มีการตกแต่งลวดลายงดงามกว่าปกติ เรียกว่า **“ผ้าขึ้นตีนจก”** ลวดลายของขึ้นตีนจกนั้นมีความหลากหลายสูงมากตามท้องถิ่น แต่โดยรวมแล้วลวดลายทั้งหมดล้วนได้แนวคิดมาจาก “ธรรมชาติรอบตัว” “คติความเชื่อ” และ “พุทธศาสนา”

ผ้าขึ้นตีนจก^๕ บ้านแม่แจ่ม สิ่งที่ได้โดดเด่น คือ ผ้าขึ้นตีนจก ลูกสาวจะต้องสามารถทอผ้าตีนจกเป็น และจะนำมาใส่ในช่วงงานบุญ และในงานศพ ซึ่งวิธีการทำ คือ จะไม่ค่อยซักเพียงนำไปผึ่งแดดเท่านั้น และพาดไว้ ไม่มีการพับ เพราะจะทำให้เป็นรอย เวลาใช้งานถึงจะนำมาใส่

บริเวณชั้น ๓

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

เครื่องเงิน^๖ คือ วัตถุชนิดหนึ่ง เป็นโลหะสีขาวมีลักษณะแข็ง สามารถตีแผ่เป็นแผ่นหนาบาง หรือเปลี่ยนรูปทรง และหลอมละลายให้อ่อนตัวได้ มีราคารองลงมาจากราตุทองคำ เงินพบในธรรมชาติทั่วไป มีทั้งชนิดก้อนและชนิดผงที่ปนอยู่ในทราย มนุษย์รู้จักนำเงินมาใช้ประโยชน์นานพอกับการนำทองคำมาใช้ การทำเครื่องเงินของไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยเฉพาะเจ้าเมืองทางเหนือของประเทศไทย นิยมใช้ภาชนะเครื่องเงิน การทำเครื่องเงินของชาวเหนือ ในอดีตเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านทำใช้เฉพาะในครอบครัว ต่อมาได้แพร่หลายทำกันอย่างกว้างขวาง

กลวิธีการทำเครื่องเงินสามารถแยกได้ดังนี้คือ

การหุ้ม หมายถึง การตีหรือรีดเงินเป็นแผ่นบาง ๆ แล้วนำมาหุ้มหรือคลุม

๑. วัตถุดิบของต่าง ๆ ให้เหมือนว่าวัตถุนั้นทำด้วยเงินทั้งหมด การเลี่ยมคือวิธีหุ้มอย่างหนึ่ง แต่หุ้มเฉพาะขอบ เช่น เลี่ยมพระ เลี่ยมขอบภาชนะ เป็นต้น

^๔ <https://th.wikipedia.org/wiki/ขึ้น>

^๕ อาจารย์ยุพิน เข้มมุกด์ อดีตผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนาที่ได้รับการยกย่อง และมีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ

^๖ <https://thailandhandmadebuu.wordpress.com/category/เครื่องเงิน/>

๒. การหล่อหมายถึง การทำแม่พิมพ์ แล้วนำโลหะเงินที่หลอมละลายเทลงในแม่พิมพ์ให้เป็นรูปและลวดลายตามแม่พิมพ์นั้น

๓. การดุน หมายถึงการตีหรือรีดแผ่นเงินให้เป็นแผ่นบาง ๆ แล้วใช้เครื่องมือกดบนผิวหน้าโลหะให้เกิดเป็นรอยลวดลายเรียกว่า ลายดุนหรือรูปดุน

๔. การแกะลาย หมายถึงการทำลวดลายโดยใช้วัตถุมีคม เช่น สิว แกะให้เกิดเป็นลวดลาย ลวดลายที่ได้จากการแกะสลักลายนูน ภาชนะเครื่องเงินของจังหวัดเชียงใหม่ นิยมทำลวดลายนูนมากกว่าลวดลายอื่น

๕. การไหล่ หมายถึงการเคลือบสิ่งที่เป็นโลหะด้วยเงินหรือทอง โดยการหลอมละลายให้โลหะเงินหรือทองเหลว แล้วนำไปทาหรือเคลือบให้ติดบนโลหะอื่น

๖. การคร่ำ หมายถึงการเอาเงินฝังเป็นลวดลายในโลหะเทคนิคการคร่ำมีทั้งโลหะที่เป็นเงินและทองคำ เรียกว่า คร่ำเงินและคร่ำทอง นิยมทำกับภาชนะมีคม เช่น ด้ามมีดหรือปากมีดในสมัยโบราณลวดลายที่นำมาใช้ประกอบกับเครื่องเงิน นิยมประยุกต์จากศิลปะไทย

เครื่องเงินในสังคมล้านนาจากอดีตถึงปัจจุบัน^๓

เครื่องเงินเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากไม้โดยเฉพาะไม้ไผ่ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องเงินมีน้ำหนักเบาและคงทนสามารถนำไปไหนมาไหนได้ง่ายกว่า อีกทั้งหากเทียบราคาของเครื่องเงินกับของใช้ชนิดเดียวกันที่ทำจากวัสดุอื่นแล้ว เครื่องเงินจะมีราคาถูกกว่า เช่น แอ็บหมาก หรือเขี่ยนหมาก ซึ่งเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นของคนล้านนาในอดีตเพราะคนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งมีวัฒนธรรมการกินหมากในชีวิตประจำวัน “...สมัยก่อนชาวล้านนากินหมากแบบของกินเล่น จนกลายเป็นกิจกรรมในสังคม ดังนั้นทุกครัวเรือนต่างมีขันหมากหรือเขี่ยนหมากประจำบ้าน และบางครอบครัวอาจมีขันหมากมากกว่า ๑ ขัน...” วัสดุที่นิยมใช้ในการทำแอ็บหมากคือ เงินและเครื่องเงิน แต่แอ็บที่ทำด้วยเงินมีราคาแพง “...คนที่ไม่มีเงินพอจะซื้อแอ็บเงินได้ก็ซื้อแอ็บเครื่องเงินแทน...”

เครื่องมือเครื่องใช้ที่เรียกว่า “เครื่องเงิน”

เครื่องเงินเป็นงานหัตถกรรมชนิดหนึ่งซึ่งทำจากไม้ โดยเฉพาะไม้ไผ่ซึ่งพบอยู่ทั่วไปในล้านนา ไม้ไผ่ที่นิยมนำมาทำเครื่องเงิน คือ ไม้เสี้ยน ทั้งนี้เพราะมีลักษณะลำต้นเรียวยาวตรงขนาดลำต้นไม่ใหญ่นัก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๔-๖ เซนติเมตร และมีลำปล้องยาวมากประมาณ ๔๐-๖๐ เซนติเมตร ซึ่งจัดเป็นไม้ไผ่ที่มีลำปล้องยาวที่สุด เนื้อบางและเบา สามารถขึ้นรูปภาชนะที่ต้องการความบางเป็นพิเศษได้ง่าย แม้จะเป็นภาชนะขนาดใหญ่ก็ตาม และเมื่อเคลือบทาด้วยยางรักแล้วก็จะมีความแข็งแรงทนทานเช่นเดียวกับไม้ชนิดอื่น “...การที่ไม้ไผ่มีปล้องยาวและเรียวยาวทำให้ขึ้นรูปภาชนะได้ง่ายทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ นอกจากนั้นไม้เสี้ยนยัง เหนียวและไม่แตกทำให้สามารถจักตอกเป็นเส้นได้ง่าย...” แต่อย่างไรก็ตามไม้เสี้ยนยังมีข้อเสียอยู่บ้างคือ มอดชอบไช

^๓ <http://library.cmu.ac.th/ntic/lannalacquerware/from-past-to-present>

กินเนื้อไม้ตั้งนั้นข้างจึงเลือกไม้ที่มีอายุไม่เกิน ๒-๓ ปี และนำไปแช่ในน้ำผสมกำมะถันต้มประมาณ ๓๐ นาที ก่อนที่จะนำมาสานขึ้นรูป

คั่วฮัก คั่วหาง : เครื่องเงินของคนล้านนา

จากการที่เครื่องเงินเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องจักสานแล้วลงรักและทาชาด ทำให้คนล้านนาเรียกเครื่องมือเครื่องใช้กลุ่มนี้ว่า “คั่วฮัก คั่วหาง” ตามรูปแบบวัสดุที่ใช้ คั่วฮัก คั่วหาง เกิดจากการผสมผสานของคำ ๓ คำ ดังนี้

คั่ว หมายถึง ครว ซึ่งในภาษาล้านนาภาคเหนือหมายถึง วัตถุ, สิ่งของ, เครื่องใช้, เครื่องประกอบ

ฮัก หมายถึง รัก ซึ่งในภาษาล้านนาภาคเหนือหมายถึง ชื่อพรรณไม้ขนาดใหญ่ อย่างเป็นพืชใช้ลงพื้นทาสิ่งของต่าง ๆ

หาง หมายถึง ชาด

แพทย์แผนไทยล้านนาหรือที่เรียกกันว่า “หมอเมือง”^๔

ภูมิปัญญาหมอเมืองล้านนา

หมอเมือง คือหมอแผนโบราณ ทำการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ด้วยวิชาการที่สืบทอดมาจากปู่ย่าตายาย เป็นการรักษาแบบตามประเพณีที่สืบทอดกันมา มีตำรา “ปี่” ตัวอักษรพื้นเมืองเป็นตำรา บอกสูตรยาสมุนไพร เป็นเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้

หมอเมือง เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาล้านนา ซึ่งเป็นมรดกแห่งภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน เรียกว่ามรดกแห่งการรักษา (TRADITIONAL HEALING) ซึ่งมีระบบการรักษาแบบองค์รวม (HOLISTIC) คือคำนึงถึงกาย จิต และ วิญญาณ ควบคู่กัน การรักษาแบบหมอเมือง ไม่ได้พึ่งแต่สารสังเคราะห์ ที่สมัยใหม่เรียกว่า “ยา” แม้ว่าบางส่วนใช้สารที่ได้จากสมุนไพรในธรรมชาติ แต่หมอเมืองยังรวมถึงความเชื่อ จิตวิญญาณ และพลังชุมชนด้วย เรียกได้ว่าเป็นองค์ความรู้แบบองค์รวม โดยมีเป้าหมายคือสันติสุขของบุคคลและชุมชน

การนวดอัตถลักษณ์ล้านนา (Thai Tradition massage of Lanna)

จุดเด่นของภูมิภาค ๘ จังหวัดตอนบนที่เรียกขานติดปากและชินหู คือ “ดินแดนล้านนา” ที่รุ่มรวยไปด้วยวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดมามีตำนานและเรื่องเล่าไม่รู้จบตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่สวยงาม เงียบสงบ เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่ภูมิภาค นั่นคือเงินตราและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมวลรวมของประเทศ

หนึ่งในวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของภูมิภาคโดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ คือการนวดอัตถลักษณ์ล้านนา ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านที่สืบทอดกันมายาวนานจนถึงทุกวันนี้

๑. การย่ำขา การนวดรักษาด้วยไอน้ำความร้อนจากขา (ปลาไหลนา) ที่เผาไฟจนร้อนเต็มที่ เหนียวนำความร้อนจากขาโดยหมอย่ำขาที่ชำนาญ ใช้เท้าย่ำขาเป็นสื่อนำความร้อนไปยังผู้ป่วยมียาที่ทำจากสมุนไพรที่กำกับด้วยเวทย์มนต์คาถาซ้ำสองลงไปด้วย ทำให้การรักษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๒. ตอกเส้น การนวดรักษาแขนงหนึ่งของล้านนาแทนที่การใช้มือซึ่งต้องใช้พลังกำลังในการนวดแต่ละครั้งมาก โดยใช้ไม้แทน (ไม้แก่นขาม ไม้เกล็ดดำ ไม้จั่วดำ ไม้ผ้าผ่า) โดยใช้อาคมเสกกำกับลงเลขยันต์ไว้ เป็นการตอกลงที่เส้นได้ลึกกว่าและการขยายตัวของกล้ามเนื้อได้ดีกว่าการนวดสัมผัสแบบทั่วไป

^๔ http://www.lannahealth.com/?page_id=803

๓. การนวดกดจุดจับเส้นแบบอัตตลักษณ์ล้านนา หลังจากสอบถามอาการของคนไข้ หมอนวดจะเริ่มนวดเส้นแนวกระดูกสัน (เส้นสันฐาน) หลังขึ้นลงก่อนขึ้นลงสามรอบในท่านั่ง แบ่งลักษณะอาการของผู้ป่วยออกเป็นสองท่อน คือ ท่อนล่าง จากเอวไปถึงปลาย ท่อนบนจากเอวถึงจุดจอมกระหม่อม แบ่งร่างกายเป็น ๘ ส่วน กดจุดจับเส้นให้พ้องกันทุกส่วนจึงจะได้ผลและมีประสิทธิภาพ

๔. การนวดวิธีใดวิธีหนึ่ง นั้นอาจจะมียาที่ทำจากพืชสมุนไพร และเครื่องมือในการนวดอื่น ๆ ประกอบอยู่ด้วยเสมอ เช่น ลูกประคบ น้ำมันไหล ยาคลายเส้น ยารม (ยาสม) น้ำมันงา ไม้ตอกเส้น ไม้แกะเส้น ฯลฯ

โหราเวช คือ วิชาพยากรณ์ปุมโรคในร่างกายมนุษย์ก่อนจะทำการรักษา โดยถือเอาตำแหน่งของดาวนพเคราะห์ที่โคจรในเรือนชะตาของ แต่ละบุคคล กอปรด้วยหลักวิชาปรวนแปรของธาตุเจ้าเรือน มีธาตุอะไร? ภินนะ จรณะ มรณะและกฎสภาวะแวดล้อมของธรรมชาติเป็นตัวกำหนด นอกจากนี้ยังสามารถทำนายดวงชะตาของมนุษย์ได้อีกโสดหนึ่ง โหราเวชแบ่งวิธีบำบัดรักษาโรคได้ ๓ สาขาใหญ่ คือ

๑. เวชมนตรา คือ การรักษาโรคจิตของมนุษย์อันไม่ปรากฏมูลเหตุทางกายภาพที่ชัดเจน เช่น โรคลมพัดลมเพ โรคปริวิตกจริต โรคอันเกิดจากการกระทำทางคุณไสย ต้องพิชผีพิชโป่ง พิชพรายไว้ ร่องรอย ผีเข้าเหล่าคือ

๒. เวชปฐิสสะ คือ การรักษาโรคอันปรากฏให้เห็นทางกายภาพจากทวารทั้งสี่ของมนุษย์ ใช้ วิชาการแพทย์มีเวชกรรม เกสัชกรรม ผดุงครรภ์ นวดไทย และวิชาอื่น ๆ ในหมวดแพทย์ทางเลือกบำบัดรักษา และแพทย์แผนปัจจุบัน

๓. ญาณเวช คือ การรักษาด้วยสมาธิจิตระดับญาณสัมผัสไม่ต้องสัมผัสทางกายก็สามารถรู้ อาการของโรคด้วยญาณที่ชนะให้การรักษาอย่างถูกต้อง ส่วนมากจะเป็นครูบาอาจารย์ที่เป็นพระเถระและหมอ ครูผู้เฒ่าผู้รจนาดำรงยาไว้ในสมุดข่อย สมุดไท่ ปืบลาน ปืบสา ให้พวกเราได้สืบทอด โหราตะ คือ ผู้ร่ายมนต์ใน พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ศาสนพิธี ลัทธิพิธี ไสยพิธี รู้ศาสตร์ดวงดาวโคจรบนท้องฟ้า รู้ศาสตร์ความเป็นไปในวิถี ความเป็นมนุษย์ มีพลังอิทธิฤทธิ์ในตัวอย่างมาก มีจิตตะวาสะในการหยั่งรู้สูงยิ่ง โหรตะเป็นบุคคลที่หาได้ยาก หมอโหราเวชก็หาได้น้อยตัว เพราะเป็นวิชาที่สืบทอดในตระกูล ส่วนหมอโหราพยากรณ์ยังหาได้ในสำนักโหรา ทั่วไป

ยาฝนยาต้ม สมุนไพรที่ใช้รักษาโรคด้วย วิธีการนำตัวยามาฝนกับน้ำกระสายแล้วให้ผู้ป่วยดื่ม ทา บริเวณที่มีอาการ ยาฝนที่ใช้รักษาโรคมักจะเรียกว่า ยาแก้ เช่น ยาฝนแก้กินผิดสาบผิด ยาฝนแก้ตุ่มแก้คัน ยาฝนแก้ สันนิบาต ยาฝนแก้ขาง ยาฝนแก้ฝี ยาฝนแก้ไอสุกอีใส ยาฝนแก้ มะเร็งคุด ยาฝนแก้ลมบ้าหมู ยาฝนแก้เนื้อ ยาฝนแก้ห้ามฮาก (อาเจียน) ยาฝนตัดฮากสาน ยาฝนแก้ไข้ ยาฝนแก้มะโหก ยาฝนแก้ถอนพิษ เป็นต้น

ในอดีตชาวล้านนามักจะฮิบยาฝนไว้ประจำบ้านหรือติดตัวไปตามที่ต่างๆ หากมีผู้ป่วยฉุกเฉิน สามารถฝนยารักษาได้ทันทั่วทั้งที่ เรียกว่า ยาแก้ทันใจ

การฮิบยาต้ม

๑. เมื่อทำการพลียาและฮิบยาได้ความต้องการแล้ว นำมาล้างให้สะอาด
๒. หั่นหรือตัดตัวยาคือเป็นท่อนๆให้ได้ขนาดพอเหมาะแล้วนำไปตากให้แห้ง
๓. นำตัวยาคือแต่ละชนิดมาจัดให้เป็นปาก (ตำรับ) แล้วมัดรวมกันให้ได้ขนาดพอเหมาะ
๔. นำตัวยาคือที่มัดได้ปากแล้วเก็บใส่ถุงหรือกล่องไว้ให้มิดชิด

วิธีต้มยา

๑. ดึงไฟ (ก่อไฟ) แล้วตั้งหม้อดินพร้อมใส่น้ำพอประมาณแล้วใส่ตัวยาสุนไพรมานำมาต้ม
กำหนดต้ม ๖ ชั่วโมง หรือ ๓ ชั่วโมง

๒. ต้มยาสมุนไพรให้เดือดเพื่อให้ได้ตัวยา ยาต้มบางป่าก็มีสีแดงหรือสีอื่นแล้วแต่สถานะของตัวยา

๓. ยาต้มบางป่าก ต้มดื่มได้ครั้งเดียว บางป่ากสามารถต้มดื่มได้ ๒-๓ ครั้ง

การใช้ยาต้ม

๑. นำยาต้มที่ได้มาดื่ม โดยอาจดื่มในขณะที่อุ่นหรือเย็นก็ได้

๒. บางคนอาจจะเก็บใส่ขวดหรือกระปุกไว้ดื่มแทนน้ำดื่มปกติก็ได้

ข้อห้ามในการต้มยา

๑. ห้ามใส่พื้นหลายด้าน ให้ใส่ด้านเดียว (ไม่ให้ข้ามก่อนเส้า)

๒. ห้ามใช้หม้อสังกะสีหรือหม้อเหล็ก

๓. ห้ามเอายาข้ามคืนมาต้มซ้ำ

พิธีกรรมความเชื่อของคนล้านนา

ในอดีตการณ์ในโบราณถิ่นล้านนาตองหาที่พึ่งทั้งทางกายและทางใจ

ทางกาย เราต้องอาศัยสมุนไพรร (ลูกของป่า) ไกล่ตัวเป็นปัจจัยสี่ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เมื่อปัจจัยสี่อุดมสมบูรณ์ดี มนุษย์เราก็อยู่เป็นสุขสบายดี หมอรักษาโรคก็ดีใจ

ทางใจ ที่พึ่งคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นับเป็นที่พึ่งสูงสุดท้ายของชีวิต ตั้งแต่แรกเกิดก็พึ่งพระสงฆ์ตั้งชื่อให้ เพื่อเป็นสิริมงคลของลูกหลาน จนถึงครั้งสุดท้ายของชีวิต ก็พึ่งพระสงฆ์ไม่ว่าจะขึ้นบ้านใหม่ และพิธีต่าง ๆ ที่เป็นมงคล เช่น ขึ้น ท้าวทั้ง ๔ ทิศ ลงเสา เอก-โทร เรียกขวัญ (บายศรี) ผูกข้อมือก็พึ่งพระสงฆ์ ทำพิธีให้อยู่เย็นเป็นสุข

ปัจจุบันมีเหตุการณ์และสิ่งรบกวนที่ทำให้มนุษย์ไม่สบายทางกายและทางใจ ถ้าป่วยใช้ ทาง
ธรรมะก็จะใช้เพียง ๓ เล่ม คือ

เล่มที่ ๑ เรียกสะเดาะเคราะห์ (พระพุทเจ้า แม่ข้ามน้ำทะเล)

เล่มที่ ๒ เทียนประจำวันเกิด (นพเคราะห์ทั้ง ๙) บูชาให้อายุยืนนาน

เล่มที่ ๓ ชุดโชค (เทียนพระสืวลี) - ลาก (มีลาก-ยิงปืนยาง)

คนโบราณล้านนา ยึดถือเอาเทียน ๓ เล่มนี้เป็นหลักของชีวิตในสี่เทียนมีหัวใจ

พระคาถากัณฑ์ ๑๐๘ (ฝ่ายนั้) ประกอบด้วย พระพุทธรุณ พระธรรมุณ พระสงฆุณ

ชั้นครู^๕ ขันตั้งหรือชั้นครู คือ **เครื่องบูชาครูบรรจอยู่ในพาน** การยกขันตั้งสามารถทำได้ ๒ กรณี คือ **การมอบตัวเป็นศิษย์** หรือที่เข้าใจในปัจจุบันว่าการยกครูหรือขึ้นครู และอีกกรณีหนึ่ง คือ **การยกขันตั้งก่อนการทำการกิจกรรม** เช่น ก่อสร้าง บรรเลงดนตรี ฯลฯ ความเชื่อของชาวเหนือเกี่ยวกับขันตั้งหรือชั้นครู นั้น มีอยู่ในงานฝีมือ และงานช่างทั้งหลาย เป็นต้นว่า ช่างปั้น ช่างขอ (ขับขอ) ช่างแต้ม (วาดเขียน) ช่างต๋อง

^๕ <http://www.prapayneethai.com> ชั้นตั้ง-หรือชั้นครู

(แกะสลัก) ช่างฟ่อน ช่างไม้ ก่อสร้าง (สละแปลงบ้าน) นักดนตรี (ช่างม่วน) นักมวย ฯลฯ กล่าวคือ วิชาชีพ หรือวิชาฝีมือเหล่านี้ต้องมีครูเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ และมีครูเป็นเจ้าของวิชานั้น ๆ อาจเป็นครูปัจจุบัน หรือครูที่ล่วงลับไปแล้ว วิชาชีพบางอย่างแม้ว่าไม่ได้มีครูสอนให้โดยตรง แต่เมื่อจะประกอบวิชาชีพนั่น ๆ ก็จะต้องชวนขวายหาครูหรือมีครูเข้าไปก่อน ดังคำกล่าวที่ว่า ศิษย์มีครู และก่อนจะลงมือปฏิบัติอาชีพนั่น ๆ ก็ควรที่จะระลึกถึงพระคุณของครู และอาราธนาอัญเชิญครูบาอาจารย์มาช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัยขณะทำงานหรือช่วยให้การทำงานนั้นสำเร็จลุล่วงประสบผลสำเร็จด้วยดี

ขั้นตั้งเป็นภาชนะสำหรับใส่เครื่องค่านับ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน หมากพลู และข้าวของอย่างอื่น เพื่อเป็นของสมนาคุณแก่ผู้มากระทำการประโยชน์ให้ เช่น หมอ อาจารย์ผู้ประกอบพิธี หรือช่างขอ หรือนักขับเพลงปฏิพากษ์ เป็นต้น

ห้องเกียรติคุณ

รวบรวมเกียรติประวัติและความเป็นมาของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ซึ่ง พ.ต. เจ้าราชภาติวงศ์ (คำตัน ณ เชียงใหม่) ได้อุทิศที่ดินเนื้อที่ประมาณ ๔๐ ไร่ ให้กับโรงเรียนฝึกหัดครู (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่) และประวัติ ผู้บริหารตั้งแต่ เจ้าชื่น สิริโรส ครูใหญ่คนแรก จนถึงผู้บริหารคนปัจจุบัน

ทำเนียบผู้บริหาร ครูใหญ่คนแรก พ.ศ.๒๔๖๗ - อธิการบดี คนปัจจุบัน

๑. นายชื่น สิริโรส	ครูใหญ่	พ.ศ.๒๔๖๗ - พ.ศ.๒๔๖๘
๒. หลวงพิพัฒน์คุรุกิจ	ครูใหญ่	พ.ศ.๒๔๖๘ - พ.ศ.๒๔๘๐
๓. นายสนิท ศิริเฝ้า	ครูใหญ่	พ.ศ. ๒๔๘๐ - พ.ศ.๒๔๘๔
๔. นายเปรม ปรมศิริ	ครูใหญ่ (รักษาการ)	พ.ศ.๒๔๘๔-พ.ศ.๒๔๘๕
๕. นายทวี โปราณานนท์	ครูใหญ่	พ.ศ.๒๔๘๕-พ.ศ.๒๔๙๓
๖. นายประยุทธ์ สวัสดิ์สิงห์	ครูใหญ่	พ.ศ. ๒๔๙๓-พ.ศ.๒๔๙๖
๗. นายพิษณุ ชัชวาลปรีชา	ครูใหญ่	พ.ศ. ๒๔๙๖-พ.ศ.๒๕๐๒
๘. นายศิริ ศุขกิจ	อาจารย์ใหญ่	พ.ศ. ๒๕๐๒-พ.ศ. ๒๕๐๖

(๒) พ.ศ. ๒๕๐๗-พ.ศ. ๒๕๐๘

๙. คุณหญิงบุญฉวี พรหมโมปกรณ์กิจ	อาจารย์ใหญ่	พ.ศ. ๒๕๐๖-พ.ศ. ๒๕๐๗
๑๐.นางประชุมพร อมาตยกุล	ผู้อำนวยการ (รักษาการ)	พ.ศ. ๒๕๐๘-พ.ศ. ๒๕๐๙
๑๑.นายประสิทธิ์ สุนทรโรทก	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. ๒๕๐๙ - พ.ศ. ๒๕๑๕
๑๒.นางสาวบุญจันทร์ วงศ์รักมิตร	อธิการ	พ.ศ.๒๕๑๕-พ.ศ.๒๕๒๔
๑๓.นายวิเชียร เมนะเศวต	อธิการ	พ.ศ. ๒๕๒๔-พ.ศ.๒๕๒๘
๑๔.รองศาสตราจารย์ ดร.มังกร ทองสุขดี	อธิการ	พ.ศ.๒๕๒๘-พ.ศ.๒๕๓๔

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สายสมร สร้อยอินตะ อธิการและอธิการบดีสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

พ.ศ.๒๕๓๔-พ.ศ.๒๕๓๕

๑๕. รองศาสตราจารย์วรรณวดี ม้าลำพอง อธิการบดี วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๒-๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖

๑๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.เรืองเดช วงศ์หล้า อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖-๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

๑๗. รองศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ธรรมไชย อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕- ปัจจุบัน

บริเวณชั้น ๔

องค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาและเครื่องสักการะล้านนา^{๑๐}

พัฒนาการ จุดกำเนิดเครื่องสักการะ

ความเชื่อก่อนพุทธกาล เป็นความเชื่อในเรื่องของเทพเจ้า สิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอินเดียก่อนพุทธกาล คือการอ้อนวอน บูชา เช่น สรวง บูชา ยัญ คิดแต่จะร้องขอ อ้อนวอน รอคอยเทพเจ้าให้ลดบันดาลในสิ่งต่าง ๆ

ความเชื่อสมัยพุทธกาล ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ การมองแบบธรรมชาติ ให้พิจารณาตามหลักเหตุและผล และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง สมัยอดีตพุทธศาสนิกชน ยังไม่ทราบวิธีการจัดทำพุทธบูชา จะเห็นได้จากนำดอกไม้ ไปบูชาต้นไม้ใหญ่ หรือบางครั้งก็นำดอกไม้ไปบูชาก้อนหิน เป็นต้น เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักแพร่หลาย เหล่าพุทธศาสนิกชน จึงนำดอกไม้ รูป เทียน ของหอม เข้าไปนมัสการบูชาพระพุทธเจ้า ต่อมาจึงได้คิดสร้างสิ่งของเครื่องใช้ในทางพระพุทธศาสนาที่อยู่ในธรรมชาติ ใช้ได้นาน คงทน เช่น ไม้ไผ่ สร้างเป็นอาสนะสงฆ์ (ที่นั่งพระสงฆ์) กุฏิสงฆ์ (ที่พัก) ต่อมาได้นำคติความเชื่อทางศาสนา มาเชื่อมโยง ผสมผสาน เช่น สัตตมัณฑ (เชิงเทียน) คือการบูชาเขาที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุทั้ง ๗ อันเป็นศูนย์กลางของจักรวาล โดยในสมัยก่อนได้สร้างขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่สร้างสรรค์ด้วยแรงศรัทธา ต่อมาได้มีการพัฒนาโดยการนำภูมิปัญญาที่สะสมมายาวนานถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การสร้างสรรค์เครื่องสักการะจึงมีรูปแบบ วัตถุประสงค์ในการสร้างชัดเจนมากขึ้น ประณีตขึ้น จะพบเห็นได้จากการใช้วัสดุที่คงทน มีการใช้สี เขียนลายเส้น มีการเขียนลวดลาย ลงรักปิดทอง หรือเขียนรูปภาพที่แฝงด้วยคติทางศาสนา เช่น ภาพนกหัสดีลิงค์ และมีการจัดวาง เพื่อให้การความสวยงาม ความมีมนต์เสน่ห์ เพื่อให้เกิดมีมูลค่า และเกิดความศรัทธายิ่งขึ้น

ประเภทของเครื่องสักการะ

๑. เครื่องสักการะพระรัตนตรัย เช่น สัตตมัณฑ โคม บันไดแก้ว-เงิน-ทองคำ สุ่มดอก ผางปะตี๊ด ต้นเทียน ต้นผึ้ง หมากเบ็ง และขัน (พาน) ซึ่งจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปสำหรับงานพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

๒. เครื่องสักการะพระพุทธ เช่น อาสนา สาดบ้าง หมอนผา คาเชียว ขี้ผึ้งติดตาพระเจ้าเครื่องราชกกุธภัณฑ์ (เครื่องสูง) แวนสายตาพระเจ้า เป็นต้น

๓. เครื่องสักการะธรรม เช่น ธรรมมาสน์ ค้างธรรม หีบธรรม คัมภีร์ธรรม เหล็กจาร ไม้ประกับ ผ้าห่อคัมภีร์ เป็นต้น

^{๑๐} ข้อมูลจากนายโสภณ พรหมจิตต์ นักวิชาการศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๔. เครื่องสักการะพระสงฆ์ เช่น อาสนะสงฆ์ เครื่องอัฐบริขาร เป็นต้น

๕. เครื่องสักการะในงานประเพณีต่างๆ เช่น งานเทศน์มหาชาติ งานปอยหลวง เป็นต้น

๖. เครื่องสักการะเนื่องในปัจจัย ๔ เช่น ประเพณีผ้า ประเพณีฝ้ายและด้าย ประเพณีธุง (ตุง)

ข้อ ประเพณีข้าวและอาหาร ประเพณียา เป็นต้น

เครื่องสักการะ

ปราสาท(บุษบก)

บุษบก หมายถึง เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์หรือ
ประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า “ปราสาท”
เพื่อให้ดูสวยงาม มีคุณค่า น่าเคารพ ส่วนที่มีขนาดเล็กมัก
สร้างขึ้นเพื่อใช้ในงานสำหรับอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ
และพระพุทธรูปสำคัญ

* บุษบกที่มีขนาดใหญ่ ชาวล้านนา เรียกว่า ผาสาท ส่วน
บุษบกที่มีขนาดเล็ก เรียกว่า ผาสาทน้อย

ปราสาทน้อย

ใช้สำหรับอัญเชิญพระ
บรมสารีริกธาตุ และ
พุทธรูปสำคัญๆ และ
ใช้ประดิษฐาน
พระพุทธรูป

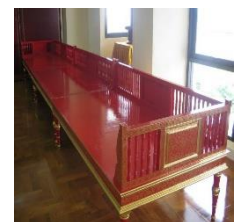
ธรรมาสน์

ที่นั่ง สำหรับพระสงฆ์นั่งแสดงธรรม หรือ
เทศน์ธรรมบางแห่งเรียกว่า ธรรมาสน์แก้ว
อาสนะแก้ว กระดานคำ กระดานทอง
มณเฑียรคำ แท่นเทศน์ แท่นธรรมาสน์
ปราสาทแก้ว ชื่อเหล่านี้ เรียกกันตาม
ท้องถิ่นทั่วไปในล้านนา

อาสนะสงฆ์

ชาวล้านนาเรียกว่า แท่นสังฆ์ คือ ที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ มี
ลักษณะเป็นตั่งแนวยาวหรือ
ลักษณะคล้ายเตียงนอน ซึ่งบางที่ก็
มีที่พิงด้านหลังและด้านข้าง ขนาน
ไปกับผนังของวิหารของวัดต่าง ๆ

สัตตภัณฑ์

เชิงเทียนไว้จุดเทียนบูชาพระรัตนตรัย/
ประธานในวิหาร สัตตภัณฑ์ หมายถึงพุทธ
ปรัชญาหรือหลักปฏิบัติในพุทธศาสนาอัน
หมายถึง โพชฌงค์ ๗ (ธรรมที่เป็นองค์แห่ง
การตรัสรู้ สติ ธัมมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสสทธิ
สมาธิ อุเบกขา) สัทธัมมะ ๗ หรือสัปปุริส
ธัมมะ ๗ (คุณสมบัติของคนดี) และแนวที่
สอง หมายถึงทิวเขาทั้ง ๗ ที่เรียงรายลดหลั่นล้อมรอบเขาพระสุเมรุ
(ยุคัณธร อสิณธร กรวิก สุทิสัน เนมินธร วินันตกะ และอัสสัณณ)

จองสูตร

จอง เป็นภาษาล้านนา แปลว่า
เตียง ส่วนคำว่าสูตรหรือสวด
นั่นคือสวดมนต์ จองสูตรคือ
เตียงสำหรับให้พระสงฆ์นั่งใน
การสวดมนต์ ซึ่งจะใช้เป็น
ที่สวดพระอภิธรรมในงานราชพิธี
สำหรับเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน สวด
พุทธานุสสติ และใช้ในพิธีเสกข้อม ย่อมยศพระพุทธรูป

หีบธรรม หรือหีบใส่ธรรม หรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า “หีบธรรม” หมายถึง ตู้สำหรับใช้เก็บคัมภีร์ไบลาน ชาดก นิทาน ตำนายาต่าง ๆ ในล้านนาคัมภีร์ไบลานจะถูกบรรจุลงในหีบธรรมเพื่อให้พ้นจาก แมลงและฝุ่นละอองและมือเด็ก	อาสนา ชาวล้านนาเรียก “ช่องอาสนะ” คือ แผ่นบรรทม (เตียงนอน) ที่จัดไว้สำหรับเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ในอาสนาประกอบด้วย สาดบาง หรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า “ตองสาด” และหมอนผา คือ หมอนขวานหรือหมอนสามเหลี่ยม
--	---

เครื่องราชกกุธภัณฑ์ (เครื่องสูง) ถือเป็นสิ่งที่คู่กับอาสนาและประจำอยู่กับพระประธานในวิหาร แสดงถึงความเป็นชนชั้นกษัตริย์ของพระพุทธเจ้า และใช้ประกอบพิธีสมโภชพระพุทธรูป หรือ “พิธีบวชพระเจ้า” ซึ่งเป็นพิธีสำคัญและยิ่งใหญ่ของชาวล้านนามาช้านาน โดยทั่วไปเครื่องราชกกุธภัณฑ์ของล้านนาจะประกอบด้วย ๑. ฉัตรหรือกูปละแอ ๒. ไม้ส่วกเท้า ๓. บังวันหรือบังสุรย์ ๔. ปิดป้าว ๕. จามรหรือจามมอ ๖. วี (พัด) 	แว่นสายตาพระเจ้า (แว่นพระเจ้า) หมายถึง การเกิดพระญาณของพระพุทธเจ้า หรือดวงปัญญาทิพย์ ๓ ดวง ในการสื่อถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ได้แก่ ๑. อตติตัญญาน คือ ส่องเห็น อดีตชาติ ของพระองค์ที่อุบัติขึ้นในโลกบำเพ็ญบารมีมาโดยลำดับ ๒. จตุปปตญาณ คือ ส่องเห็น การเกิด การตาย ของสัตว์ทั้งหลาย ทั้งอดีตปัจจุบัน ๓. อาสวกขยญาณ หมายถึง ส่องให้เห็น ความ หมดสิ้นไปแห่งกิเลสและอาสวะทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของหยาบ และละเอียดให้หมดไป
---	---

สิ่งของเครื่องใช้ในพิธีกรรม พิธีการ หรือเครื่องสักการะทั้งหลายนี้ถือเป็นเครื่องมือแห่งอามิสบูชา อันเป็นต้นกำเนิดแห่งความเลื่อมใส เป็นเครื่องสร้างกำลังใจให้พุทธศาสนิกชนมีความผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อการนับถือพระพุทธศาสนา และนำเข้าสู่การปฏิบัติบูชาในภายหลัง อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงเรื่องราวที่โยงกับวิถีชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะชาวล้านนา ซึ่งเป็นเสมือนกระจกสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาที่มีประเพณี พิธีกรรมหล่อหลอมไว้ ทำให้ชาวล้านน่ายึดมั่นในครองธรรมที่ดั่งงามของสังคม เป็นสิ่งที่สื่อบอกถึงความงามทางศิลปะและจริยธรรมในชุมชน สังคม อันเป็นเครื่องแสดงถึงอารยธรรมที่ฝังอยู่อย่างแนบแน่นในหัวใจของชาวล้านนาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน

ภายหลังจากการหุงไฟพระเจ้าแล้ว ในช่วงสายจะมีการทานข้าวใหม่ ซึ่งกลุ่มแม่บ้านในชุมชนจะแบ่งหน้าที่กัน พ่อบ้านจะรับผิดชอบทำงานหนัก เช่น การตัดฟืน ฝ่าฟืน ก่อกองไฟ หาใบตอง ส่วนแม่บ้านจะทำขนม ข้าวต้ม ห่อหนึ่ง จะเห็นได้ชัดที่อำเภอแม่แจ่ม ในทุกบ้าน ทุกหลังคาเรือน จะมีการห่อหนึ่งปลาหลิ้ม (ปลาช่อน) ซึ่งทำไมต้องเป็นปลาช่อน ตามที่ปรากฏในธรรมนั้น จะเห็นว่าพระโพธิสัตว์พระพุทธเจ้า เมื่อสมัยอดีตชาติเป็น พระญาปลาช่อน ในช่วงหน้าแล้ง น้ำแห้ง คนทะเลาะกันเพื่อแย่งน้ำ จนพระพุทเจ้าต้องมาห้าม ในเทศนาธรรม ก็เคยมีปรากฏ และอีกเหตุผลหนึ่ง คือ ปลาช่อนนั้นเป็นปลาชนิดเดียวที่ไม่กัดต้นข้าว ในสมัยพระโพธิสัตว์พระพุทเจ้า เกิดเป็นปลาช่อน ส่วนชาวบ้านนั้นแม้ว่าจะต้องเลี้ยงชีพด้วยการกินสัตว์เล็ก แต่ก็จะดูแลสัตว์เล็กทั้งหลายด้วย มีปรากฏในหลักธรรมเช่นกัน

ประเพณีตากธรรม

วัดสูงเม่นนั้นจะมีภาพจิตรกรรมฝาผนังของหอธรรม ซึ่งมีการวาดใหม่ ประมาณ ๕-๖ ปีที่ผ่านมา เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการสำรวจคัมภีร์โบราณ การสร้างธรรม การเชิดธรรม การทำสายสยอง การปวิรรต ตลอดจนภาพกิจกรรมการตากธรรมที่เจดีย์ ซึ่งได้แรงบันดาลใจจากภาพเก่าโบราณของวัดสบสีขาราม หลวงพระบาง ในการสำรวจครั้งสำคัญ ปี ค.ศ. ๑๙๘๘ ปรากฏภาพถ่ายการสำรวจของชาวบ้าน ที่สามารถอ่าน อักษรล้านนาได้ มีการคัดแยก จดชื่อ ถ่ายไมโครฟิล์ม และจัดทำทะเบียน

ในเชิงวิทยาศาสตร์ การเอาธรรมโบลานมาตากแดด จะทำให้ธรรมโบลานแตก จึงทำให้มีการจัดทำ ประเพณีนี้ในช่วงหน้าหนาว ข้อความสำคัญที่ปรากฏในล่องน้ำแม่ระมิงค์ ถ้ำกัวแล ธรรมในก้นตุง ธรรมที่อยู่

ในถ้ำนั้น มีความชื้น น้ำท่วม และวัดอยู่ไกลในป่า (วัดห่างจากชุมชน) เช่น ในจอมทอง จะมีการนำธรรมมาทำ
ความสะอาดปีละครั้ง เช่น ปิดฝุ่นบ้าง เช็ดเพื่อป้องกันเชื้อราบ้าง แต่ที่วัดสูงเม่น จะมีการจัดในรูปแบบ
ประเพณี

หอธรรมกลางน้ำ จะมีในบางวัดซึ่งเป็นอาคารไม้ ด้านล่างเป็นหนองน้ำ และจะเก็บธรรมใบลานไว้
ด้านบน ซึ่งสังเกตว่าหอธรรมแต่ละที่จะไม่มีบันไดขึ้น เป็นอาคารกลางน้ำเฉยๆ ในความเป็นจริงมีบันไดแต่ได้
เก็บไว้ เพื่อไม่ให้ใครขึ้นหอธรรมได้ โดยในหอธรรมจะมีตู้ธรรม บางแห่งจะเป็นตู้สมัยใหม่ การเก็บจะมีการ
ห่อผ้าและมัดติดไม้บัญชี และเอาไว้ในหิด(หีบ)ธรรมอีกที หอธรรมจะสร้างไว้สูง และไม่มีบันไดหรือสร้างไว้
กลางน้ำ หอธรรมเป็นของสูงต้องเก็บดีๆ นอกจากมีความจำเป็นถึงจะขึ้นไปค้นหาเอกสารสำคัญ หอธรรม
กลางน้ำนั้นจะสามารถลดความร้อน ความอบอ้าว เพื่อยืดอายุของคัมภีร์ใบลาน และในช่วงหน้าหนาว จะทำ
ให้ใบลานชื้น จึงต้องนำมาตากแดดตากแดด เพื่อเป็นการรักษาความสมดุลระหว่างความร้อนกับความเย็น

ผู้จัดทำ

คณะกรรมการการจัดการความรู้ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชนาภ	สิตานุรักษ์	ผู้อำนวยการ
๒. อาจารย์ฉันทนา	ศศิธรามาศ	รองผู้อำนวยการ
๓. อาจารย์วาทินี	บัวชุม	รองผู้อำนวยการ
๔. นางสาวดารารัตน์	ศิริลาภา	หัวหน้าสำนักงานผู้อำนวยการ
๕. นางสาววราภรณ์	โยธาราชฤทธิ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
๖. นางสาวปนัดดา	โตคำนุช	นักวิชาการศึกษา
๗. นายติเรก	อันจันทร์	นักวิชาการศึกษา
๘. นายอภิรักษ์	ตาเสน	นักวิชาการศึกษา
๙. นายจักรภาณุ	ไตรยสุทธิ	นักวิชาการศึกษา
๑๐. นายโสภณ	พรมจิตต์	นักวิชาการศึกษา
๑๑. นางสาวศุภลักษณ์	ฉัตรแก้ว	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป
๑๒. นางกัลยาณี	อินตะราชา	นักวิชาการการเงินและบัญชี
๑๓. นายวีรพิชญ์	หิมารัตน์	นักวิชาการคอมพิวเตอร์
๑๔. นางพรทิพย์	จันทร์คำ	เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน